

se je najprej predstavil kot podanik Svetega rimskega cesarstva nemške narodnosti, nato kot podanik Marije Terezije iz Notranje Avstrije in šele na tretjem mestu je povedal, da je pripadnik dežele Kranjske (Južnič, 2019). ◀

Literatura

- A. J. (2020): *V Ljubljani spomenik Hallersteinu, ki se je na Kitajskem proslavil kot astronom*. Ljubljana: MMC RTV SLO, 19. 2. 2020. Pridobljeno 21. 2. 2020 s spletne strani <https://www.rtvlo.si/kultura/dediscina/v-ljubljani-spomenik-hallersteinu-ki-se-je-na-kitajskem-proslavil-kot-astronom/512069>.
- Glonar, Joža (2013): *Hallerstein, Avguštin (1703–1774)*. Slovenska biografija. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU. Pridobljeno

21. 2. 2020 s spletne strani <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi223619/#slovenski-biografski-leksikon>.

- Južnič, Stanislav (2019): *Predavanje o jezuitu Hallersteinu*, 14. 11. 2019. Osebni arhiv. Ljubljana: Društvo katoliških pedagogov Slovenije.
- Svetina, Peter (1998): *Raba slovenščine v jezuitskem kolegiju v Ljubljani*. V: Rajšp, Vincenc (ured.): *Jezuitski kolegij v Ljubljani 1597–1773*. Zbornik razprav. Ljubljana: Zgodovinski inštitut Milka Kosa Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU, Provincialat slovenske province Družbe Jezusove, Inštitut za zgodovino Cerkve Teološke fakultete, str. 235–240.
- Škrlep, Janez (2003): *Predgovor*. V: Hribar, Viljem Marjan (ured.): *Mandarin: Hallerstein, Kranjec na kitajskem dvoru*. Radovljica: Didakta.
- Šmitek, Zmago (2003): *Zvezde nad Kitajsko – Avguštin Hallerstein*. V: Hribar, Viljem Marjan (ured.): *Mandarin: Hallerstein, Kranjec na kitajskem dvoru*. Radovljica: Didakta, str. 11–43.

Foto: Petra Duhannoy

Ideološka ali identitetna oblikovanost družboslovnih in humanističnih predmetov v srednješolskem izobraževalnem sistemu v Sloveniji

■ **Branko Koderman**, mag. znanosti (sociologija kulture), dipl. psiholog, je zaposlen na *Gimnaziji Bežigrad*. Ima 30 let delovnih izkušenj na področju programa mednarodne mature (»IB«), kjer poučuje predmeta socialna in kulturna antropologija ter psihologija, in na področju slovenskega gimnazijskega šolstva, kjer je nekaj let poučeval predmeta psihologija in sociologija.

Članek prikazuje in analizira rezultate kvalitativne raziskave slovenskih maturitetnih izpitnih katalogov. Ugotavlja, da slovenski izobraževalni sistem ne omogoča konsolidacije slovenstva na ravni dolgotrajnega spomina.

Uvod

Glavni namen članka je prikazati in razložiti odsotnost nekaterih ključnih interpretativnih vsebin in struktur, ki niso navedene niti v formalno uradnih predmetnih učnih načrtih in tudi ne v državnih predmetnih izpitnih katalogih za splošno maturo za družboslovne in humanistične predmete. Slovenstvo in s tem slovensko domoljubje

je mogoče privzgojiti in le posledično priučiti, kar v sodobnem času dolgotrajno in poglobljeno lahko počno učitelji kulturno-formativnih šolskih predmetov. (Ta posplošena trditev bo kasneje utemeljena v okvirih simbolno interpretativne teorije kulture Cliforda Geertza (1973), teorije prakse in habitacije Pierra Bourdieua (1972), kognitivnih teorij procesnega dolgotrajnega spomina Craika in Locharta (1973; Bryan-

Zaykov, Law, 2013) ter konsolidacijske teorije nevronske mreže Erika Kandela (2000; Crane, Jette, 2012)).

Kulturna identiteta posameznika, v našem primeru ponotranjeno slovenstvo srednješolke in srednješolca v slovenskem državnem srednjem šolstvu, je sistemsko onemogočana, saj jo preko ocenjevanja izključuje socializacijski 'ritual prehoda': zunanja in enotna matura.

Teoretski in pojmovni okvir vsebine prispevka

Razumevanje prispevka vključuje poznavanje simbolne teorije kulture, teorijo družbe-

ne prakse, psihološko teorijo in empirijo na področju spomina ter metodologijo kvalitativnega raziskovanja.

Inkulturacija

Inkulturacija je izraz, s katerim opisujemo razvojni proces posameznikovega ponotrnenja kulture neke skupnosti. Prenos kulture je večinoma določen preko družbeno in simbolno kodirane institucije. Sam prenos je relativno dolg, začne se v otroštvu, v poznem otroštvu ali zgodnji odraslosti pa se zaključí z ritualnim in merljivim preizkusom.

Institucionalno okolje inkulturacije v Sloveniji je državno osnovno in srednje šolstvo. V osnovnem šolstvu so 'kulturno' pomembne vsebine precej razpršene, na srednjih šolah pa dobijo dokončno 'inkulturacijsko' obliko pri naslednjih predmetih: filozofija, psihologija, sociologija, zgodovina, slovenščina (predvsem njen literarni kanon), umetnostna zgodovina in glasba ter telovadba.

Kultura in slovenska kultura

Kultura v vsebinskem smislu vključuje etos (čustvena izkušnja, občutek za stil), vrednostne usmeritve (vztrajnost, osebnostna predanost) in pa pogled na svet (usmerjenost v stvar, usmerjenost v človeka) (Geertz, 1973). Kultura, kot jo opredeljuje Clifford Geertz, vključuje tudi simbolni, zgodovinski in interpretativni vidik. Posamezniki prepoznajo in interpretirajo javni zapis ali delujoči

govor kot zgodovinsko določen sistem, ki je simbolno posredovan in prenašan z generacije na generacijo. Od tu tradicionalnost in konservativnost kulture.

Slovensko kulturo v vsebinskem smislu poimenujemo z besedo slovenstvo, ki vključuje etos ali identitetno subjektivnost (čustvo ponosa do domovine, občutek lepega, ki ga izkusimo v povezavi s slovenskimi ljudmi in stvarmi), vrednostne usmeritve ali medosebno identiteto (predanost zakonskemu partnerju, otrokom, profesionalna poštenost) in pogled na svet ali identiteto slovenske skupnosti (v središču je slovenska družina, nato država kot materialnost, na koncu slovenski duhovni in sveti cerkveni občestvi).

Slovenska kultura in državni izpitni katalogi

V sodobnih družbah in tudi v Sloveniji poteka inkulturacija predvsem v kulturnih poljih družboslovnih in humanističnih predmetov, v katerih vsebine predstavljajo kulturni kapital (Bourdieu, 1977: 72). Merilo tega kulturnega kapitala, ki je tudi merilo prehodnosti maturitetnega preizkusa, določajo državni maturitetni izpitni katalogi. Ta javni zapis, katalog in dokument določa meje govora v učbenikih, na predavanjih in v raznovrstnih šolskih testih. Govor je jezik kulture in istočasno smisla; je interpretativno in epistemološko simbolno jedro, struktura, ki spoznavno določi red (slovenske) Kulture nasproti nereda Narave (Levi-

Strauss, 1958). Te simbolne strukture so paradigmatični oziroma interpretativni kanoni na različnih predmetnih področjih, ki se nahajajo v jedru avtorskih del velikih ustvarjalcev zahodne in slovenske kulture. Če teh velikih avtorjev ni v spoznavnem in interpretativnem središču državnih maturitetnih katalogov, se na njihovem mestu pojavlja veliko malih imen velikih ideologij.

Habitucija, konsolidacija nevrnskih mrež in procesni dolgotrajni spomin

Inkulturacija je le možnost, ne pa tudi nujnost. Socializacijski prehod v odraslost, ki ga izvaja zunanja matura, lahko nagrajuje tiste dijakinje in dijake, ki natančno in podrobno, skorajda dobesedno, ponavljajo in zapisujejo besedila iz učbenikov in udarne slogane iz 'power pointov'. Odlični odrasli pomaturantski državljani so lahko vrhunski ponavljalci zarotitvenih obrazcev in govornice, ki prinaša prestiž, oblast in družbeno moč. Tovrstno ideološko (v vsebinskem prevodu: obsedeno od ideje) govoričenje ima vseskozi en sam dokončni smoter: zatiranje in izničevanje govora slovenske narodne istovetnosti – slovenstva.

Slovenstvo kot spoznavna shema, kot motivacijsko in družbeno pozitivne »avtomatske misli« (Beck, v Popov, 2018: 296) se v procesnem dolgotrajnem spominu posameznika shranjujejo kot vedno bolj konsolidirane nevrnske mreže, ki omogočajo spontano čustveno in spoznavno organizacijo realno-

sti, v kateri se lahko ta ista oseba prepozna kot samostojen, delujoč in odgovoren človek, kot Slovenka in Slovenec.

Ponotranjena slovenska kultura, slovenstvo, je pri posamezniku najbolj trajno konsolidirana kot etos v čustvenem implicitnem dolgotrajnem spominu, vrednostne usmeritve v implicitnem ali nezavednem procesnem dolgotrajnem spominu in celostni pogled na svet v eksplicitnem ali zavednem dolgotrajnem spominu, ki vključuje osebne izkušnje in doživetja. Bistveni del dolgotrajnega spomina je nezaveden; spontano in nezavedno določa človekovo spoznavanje, odločanje in delovanje (Kendal, v Crane, 2012).

Najbolj neorganiziran in relativno neobstojeen je semantični dolgotrajni spomin. Pojmi in dejstva o stvareh so na ravni dolgotrajnega spomina in priklica najbolj negotove in za posameznikovo eksistenčno držo najbolj neuporabne informacije. Te pojmovno nevezane abstrakcije o dejanskih stvareh so takšne narave, da sicer inteligentnega posameznika silijo, da za njihovo »uporabo in uporabnost« vedno znova in znova povpraša za nasvet gospodarja.

Zato na koncu predstavimo tezo naše raziskave v obliki vprašanja. *Kateri del ali dele dolgotrajnega spomina so naši učitelji – informatorji zaradi učnih načrtov in maturitetnih izpitnih katalogov prisiljeni 'proizvajati' v možganih naše mladine? Ali tudi – katere habitacijske prakse naši pedagoški agenti uporabljajo v dolgotrajnih institucionalnih poljih inkulturacije (Bourdieu, 1977)?*

Metodologija raziskave in vzorčenje

Metodo analize vsebine smo povzeli po metodološkem priročniku za statistične metode v psihologiji (Coolican, 2019: 276–297). Ciljana enota naše kvalitativne raziskave so bile tematsko interpretativne vsebine, interpretativno-epistemološke paradigme, ki določajo posamične akademske stroke.

Vzorec pisnih virov oziroma dokumentov je vključeval izpitne maturitetne kataloge za časovno obdobje od leta 2014 do 2019 za naslednje srednješolske predmete: filozofija, psihologija, sociologija, zgodovina, slovenščina, umetnostna zgodovina in glasba.

Rezultati in ugotovitve

Pregled enot, ki jih v dokumentih ni ali so v izrazito podrejeni vlogi glede na dominantno enoto

- Filozofija. V izrazito podrejeni vlogi so paradigme avtorjev filozofije družbene pogodbe (Hobbes, Lock, Kant ...), povsem obrobne ali odsotne pa so paradigme sodobne politične filozofije (Strauss, Arendt, Hayek ...). Paradigme, ki misel in um naslavljajo na drugega človeka in ne v sebe in s tem ne v neskončnost sebstvenega izničevanja.
  - Psihologija. Psihologije smisla, kot Franklova logoterapija, sodobna psihoanaliza, psihologija subjekta želje nimajo mesta v programskih dokumentih, s tem pa tudi človek z avtonomnostjo lastne subjektivnosti in lastne odločitve ter izbire.
  - Sociologija. Paradigmatske teorije človeške skupnosti (predvsem Geertzova interpretativna teorija) niso zaznane v dokumentih in katalogih. Kot da obstaja le možnost človeške združenosti v organski, materialni in mehanicistični tvorbi.
  - Zgodovina. V uradnih dokumentih ne obstaja zgodovina slovenstva in slovenskega naroda kot osrednja in izvorna ter enkratna zgodovinska človeška izkušnja. Slovenski narod naj bi bil uradno viden le kot slučajnost velikega zavezujočega evolucionističnega kolosa zgodovine.
  - Slovenščina. Tu je stvar grozljiva. Iz slovenskega literarnega kanona je izvrženo in zavrženo epsko in mitološko slovenstvo zdomske literature, ki jo najbolj zastopa trojka Simčič-Jurčec-Mausser; predvsem po njeni zaslugi so mitemi slovenstva sploh preživeli.
  - Umetnostna zgodovina. Slovenske podobne lepega so le inferiorni dodatek velike svetovne umetnosti.
  - Glasba. Slovenska izvorna ljudska, zborovska, skladateljska in še posebej narodna glasba je le skromna variacija 'velike glasbene partiture'.
- V dokumentih in katalogih ni mesta in pogojev za možnost, da bi slovenske dijakinje in dijaki ponotranjili slovenstvo, in ni možnosti, da bi prenašali slovensko kulturo na naslednje generacije. Možnost, da bi njihov izkustveni, spoznavnoprocesni in čustveni

dolgotrajni spomin zapolnilo utrjeno slovenstvo, so sistemsko in habitacijsko minimalne.

Interpretativno spoznavne enote, ki so prisotne v uradnih virih

Vsa predmetna področja implicitno družijo ena sama klasična evolucionistična velika ideja utemeljitelja materialistično funkcionalne in organsko mehanicistične podobe Človeka Herberta Spencerja (1820–1903), evolucionističnega antropologa, ki je postavil organsko mehanicistične epistemološke temelje človeka, njegove psihologije, misli, motivacije, družbenosti in civiliziranosti (Bohannan, Glazer, 1988). Modeli te ideje so raznovrstni in tudi zelo sodobni, vendar vedno povsem logično in razumsko nekonsistentni in empirično nepreverljivi. So pa zelo uporabljani v vsakovrstnih nedemokratičnih in oblastnih ideologijah družbene moči.

Kaj ostane za kratek čas v možganih – v plitvem semantičnem dolgotrajnem spominu naših maturantov, dijakinj in dijakov? Ogronomno 'hitro pokvarljivega' in neuporabnega znanja? ◀

Literatura in viri

- Bohannan, Paul; Glazer, Mark (1988): *High Points in Anthropology*. New York: Mc Graw-Hill.
- Bourdieu, Pierre (1977): *Outline of a Theory of Practice*. London: Cambridge University Press.
- Bryan-Zaykov, Christian; Law, Alan (2013): *Psychology*. Harlow: Pearson.
- Coolican, Hugh (2019): *Research Methods and Statistics in Psychology*. London, New York: Routledge.
- Crane, John; Jette, Hannibal (2012): *Psychology, Course Book*. Oxford: Oxford University Press.
- Geertz, Clifford (1973): *The Interpretations of Cultures*. New York: Basic Books.
- Gross, Richard (2010): *Psychology: The Science of Mind and Behaviour*. London: Hodder.
- Levi-Strauss, Claude (1958): *Anthropologie structurale*. Paris: Librairie Plon.
- *Maturitetni izpitni katalogi*. Pridobljeno 1. 9. 2019 s spletne strani <https://www.wric.si/splosno>.
- Popov, Alexey (2018): *Psychology*. London: Oxford University Press.

Prispevek je objavljen v:

Koderman, Branko (2019): Ideološka ali identitetna oblikovanost družboslovnih in humanističnih predmetov v srednješolskem izobraževalnem sistemu v Sloveniji. V: Ašič, Erika (ured.): *Vzgoja za ljubezen do domovine in države*. Zbornik. Ljubljana: Društvo katoliških pedagogov Slovenije, str. 105–109. [Elektronski vir]. Dostopno na: https://www.dkps.si/fileadmin/user_upload/MK_2019_zbornik.pdf.